

Опубліковано: Географічні дослідження Кривбасу. Фізична географія, економічна і соціальна географія, геоекологія, історія географічних досліджень: Матеріали кафедральних науково-дослідних тем. – Кривий Ріг: Видавничий Дім, 2006. – 117 с.

Казакова Т.А., Шумило Г.М.

ШАХТНИЙ ТУРИЗМ НА КРИВОРІЖЖІ

На початку третього тисячоліття туризм перетворився на могутнє планетарне соціально–економічне й політичне явище, яке в значній мірі впливає на світове упорядкування і політику ряду держав та регіонів. Він став одним з найприбутковіших видів бізнесу в світі, який можна порівняти за ефективністю інвестиційних вкладень з нафтогазодобувною промисловістю та автомобілебудуванням.

Шахтний туризм – один із зовсім нових видів туризму, який можна розуміти як відвідування з різною метою (науковою, пізнавальною, спортивною тощо) об'єктів гірничої промисловості – шахт. Як індивідуальна форма при проведенні буде мати вищу ціну, носитиме персональний характер. За джерелом організації шахтний туризм є комерційним видом туризму, так як він спрямований на отримання туристськими підприємствами прибутку. За інтенсивністю туристичних потоків шахтний туризм можна віднести до постійного виду туризму, так як добре обладнану шахту можна відвідувати протягом року. Екскурсію в шахту доцільно проводити для молоді та осіб середнього віку, великого значення набувають фізіологічні особливості організму людини. За тривалістю подорожування шахтний туризм відносять до короткострокового виду. До шахтного туризму можна віднести всі евристично зорієнтовані форми туризму, в яких основою туристської мотивації є огляд та пізнання шахтних об'єктів, знайомство з історією їх розвитку, технологією роботи, вплив на довкілля.

Головною передумовою розвитку шахтної екскурсійної справи є наявність непрацюючих або робочих шахт. При цьому, за типом сировини, яка видобувається на рудниках у світі практикуються екскурсії в шахти – залізорудні, соляні, мідні, кам'яновугільні, алмазні, горючосланцеві, апатитові, срібні, золоті. Зазначені вище шахти вже включаються до програми окремих спеціальних турів або до комплексних турів в якості одного дня відвідання [1].

Шахтний туризм в межах Кривбасу особливо актуальний вид підприємницької діяльності людини. Вже майже століття проводять гірничодобувні роботи у нашій місцевості. Техногенні ландшафти цікаві і як пам'ятники індустріальної культури, де точилась промислова історія краю, відбувалося життя людей, формувався криворізька субкультура. Ринкова економіка вчить нас добре рахувати гроші, і заробляти їх у всіх можливих, а іноді, на перший погляд, і неможливих ситуаціях. *Шахтний туризм на*

Криворіжжя – один із можливих і прибуткових видів техногенного туризму, який в регіоні не розвинутий, але має надзвичайно високий потенціал.

Усе попередньо сказане приводить нас до логічного запитання – чи володіє Україна та її окремі регіони тим потенціалом техногенних ландшафтів підземних рудників, які змогли забезпечити розвиток екскурсійної шахтної справи в державі на прибутковій основі? Зокрема на Криворіжжі є багато закинутих, закритих і працюючих шахт. Шахти глибокі – всі робочі шахти мають глибину понад 1000 м, порівняно (з Донбасом) безпечні, технічний стан підземних і наземних споруд задовільний, підземні рудники розвиваються інтенсивно і робоче життя на них квітне.

Згідно з таксономічною системою рекреаційних районів, Донбас і Кривбас об'єднуються в єдину Донецько-Придніпровську техногенно-рекреаційну зону розвитку туризму, як найбільш індустріалізованого регіону України. Рекреаційна зона для цілей техногенного туризму поділена на 2 рекреаційних райони – Донецький і Придніпровський. У них виділені підрайони. Так, у Придніпровському районі Кривбас утворює власний Криворізький техногенно-рекреаційного підрайон [2].

На локальному рівні Криворізький підрайон поділений на рекреаційно-техногенні мікрорайони та пункти (окремі підприємства або просторово наближені підприємства, які можуть бути відвідані туристом по одній нитці маршруту). Так в межах Криворізького рекреаційно-техногенного підрайону виділяється 5 мікрорайонів – Північний (у складі ПівнГЗК, закритим підземним рудником, діючим РУ ім. Леніна), Центральний (ЦГЗК, РУ ім. Р.Люксембург, РУ Суха Балка, РУ ім. Комінтерна, РУ ім. К.Лібкнехта, РУ ім. Кірова ВАТ “Міттал Стілл Кривий Ріг”), Південний (з коксохімзаходом і НКЗГК ВАТ “Міттал Стілл Кривий Ріг”, закритий РУ ім. Держинського, суриковий завод, Криворізький цементно-гірничий комбінат, Південний ГЗК), Інгулецький (ІнГЗК, колишній РУ Інгулецький та старі дореволюційні рудники) і Петровський (кар’єрно-відвальний комплекс Центрального ГЗК) [2]. Як бачимо об’єкти шахтного туризму складають одну з основних баз для рекреаційного освоєння території Криворіжжя.

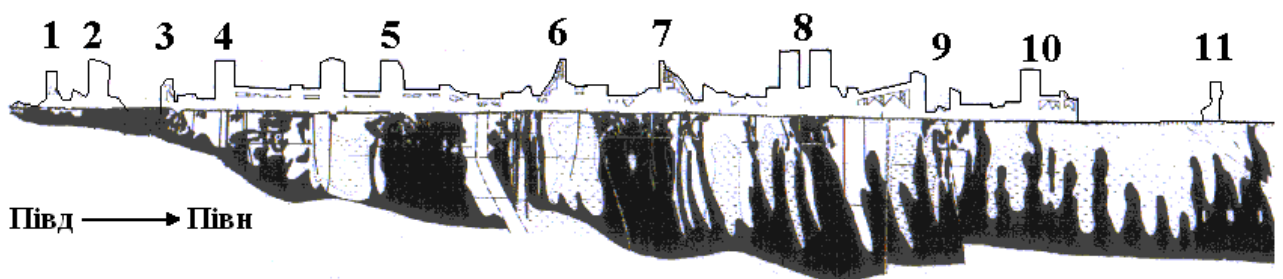


Рис. 1. Меридіональна географія шахт Кривбасу. Умовні позначення: 1)ш. «Гігант-глибока»; 2)ш. «Саксагань»; 3)ш. «Артем-1»; 4)ш. «Батьківщина»; 5)ш. «Жовтнева»; 6)ш. «Фрунзе»; 7)ш. «Ювілейна»; 8)ш. «Гвардійська»; 9)ш. ім. Леніна; 10)ш. ім. Орджонікідзе; 11)ш. «Першотравнева».

Кривий Ріг – велике індустріально розвинене місто, яке нараховує велику кількість техногенних ландшафтів: кар’єрів, шахт, промислових підприємств, будівель. Проведене районування шахт Кривбасу для цілей шахтного туризму дозволило визначити 3 міські шахтні райони: *Північний район* (шахти Першотравнева, ім. Леніна, ім. Орджонікідзе, Гвардійська), *Центральний район* (шахти Ювілейна, Жовтнева, Фрунзе, Більшовик), *Південний район* (шахти Батьківщина, Артем – 1 і Артем – 2, Гігант-глибока, Саксагань) (рис. 1).

Основною формою в шахтному туризмі є екскурсія. Головними рисами подібних екскурсій є: 1) екскурсії здійснюються як в неробочі, так й працюючі шахти, тобто сучасний експлуатаційний процес є не перешкодою, а навпаки – додатковим евристичним елементом мандрівки; 2) при проведенні екскурсій залучаються елементи анімації – обід в робочій їдальні, переодягання в шахтарський робочий одяг, присутність під час видобутку корисної копалини, спостереження роботи різноманітних гірничих механізмів; 3) екскурсії в шахту переслідують переважно загальні пізнавальні цілі, проте для науковців і студентів така подорож завжди планується як навчальна й наукова; 4) екскурсії в шахти в основному є складовими програм турів, тому на шахту відводиться лише один день, або лише кілька хвилин; 5) рідше (Польща, тур до соляних шахт Велички) для відвідування підземних порожнин складається окремий спеціальний тур; 6) деякі старі шахти відвідуються в стилі “екстрім”, тобто спуск в шахту має елемент небезпеки для здоров’я і навіть життя; такі мандрівки відбуваються лише за допомогою спеціального альпіністського (спелеологічного) спорядження; 7) “екстрім” – спуски в шахту потребують спеціальної технічної (скелелазяючої) підготовки;

При формуванні турпродукту шахтні екскурсії обов’язково є складовою більш великих туристичних програм – турів. Екскурсія в шахту і шахтні тури – зовсім нові форми діяльності в сфері туризму, організація яких потребує економічного та евристичного обґрунтування.

Авторами розроблена система шахтних турів, яка складається із окремих екскурсій до шахт м. Кривого Рогу.

ПРОГРАМА ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРУ «ШАХТИ ТА РУДНИКИ ПІВНІЧНОГО КРИВБАСУ» 4 дн / 5 дн

<i>День</i>	<i>Програма перебування</i>
1 день	Прибуття в Міжнародний аеропорт м. Кривого Рогу, або залізничний вокзал Кривий Ріг-головний, або центральний автовокзал м. Кривого Рогу. Трансфер в готель 3* «Аврора». Ознайомча екскурсія по центральній частині м. Кривого Рогу. Спільний вечір «Кривий Ріг збирає друзів» у ресторані готелю.
2 день	Сніданок. Екскурсія до геологічного музею Криворізького технічного університету. Трансфер до працюючої залізничної шахти Гвардійської. Обід у робочій їдальні. Проходження

	інструктажу з техніки безпеки. Переодягання у робочий одяг. Спуск в шахту на глибину 1120 м і екскурсія по підземним ландшафтам. Повернення до готелю. Дружня вечеря.
3 день	Сніданок. Трансфер до робочої шахти ім. Леніна. Проходження інструктажу з техніки безпеки. Екскурсія по поверхневим виробничим об'єктам працюючих залізорудних шахт ім. Леніна та ім. Орджонікідзе. Обід в робочій їдальні. Спуск в шахту на глибину 1060 м і екскурсія по підземним ландшафтам. Повернення до готелю. Басейн. Дружня вечеря у ресторані. Відвідання нічного клубу «5 елемент».
4 день	Сніданок. Трансфер до закритої залізорудної шахти Першотравневої. Проходження інструктажу з техніки безпеки. Екскурсія по поверхневим виробничим об'єктам працюючих залізорудної шахти Першотравневої. Обід в робочій їдальні. Спуск в шахту на глибину 860 м і екскурсія по підземним ландшафтам. Повернення до готелю. Прощальна вечеря.
4-5 день	Від'їзд додому з Міжнародного аеропорту м. Кривого Рогу, або залізничного вокзалу Кривий Ріг-головний, або центрального автовокзалу м. Кривого Рогу.

**ПРОГРАМА ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРУ «ШАХТИ ТА РУДНИКИ
ЦЕНТРАЛЬНОГО КРИВБАСУ» 4 дн / 5 дн**

<i>День</i>	<i>Програма перебування</i>
1 день	Прибуття в Міжнародний аеропорт м. Кривого Рогу, або залізничний вокзал Кривий Ріг-головний, або центральний автовокзал м. Кривого Рогу. Трансфер в готель 3* «Аврора». Ознайомлення екскурсантів з пам'ятниками міста. Дружня вечеря-знайомство в ресторані «Лісове озеро».
2 день	Сніданок в ресторані готелю «Аврора». Відвідання найбільшого геологічного музею міста – музею мінералів Криворізького Технічного Університету. Трансфер до працюючої шахти Ювілейна. Підготовка до спуску в діючу залізорудну шахту. Інструктаж з техніки безпеки. Переодягання у робочий одяг, спуск в шахту на глибину 1000 м, екскурсія по підземним ландшафтам. Підйом із шахти. Обід. Повернення до готелю. Вечеря. Відвідання нічного клубу «Святошин».
3 день	Сніданок. Трансфер до працюючої шахти Фрунзе. Проходження інструктажу. Переодягання в робочий одяг. Спуск до шахти на глибину 890 м. Екскурсія. Підйом із шахти. Обід в місцевій їдальні. Повернення до готелю. Вільний час. Дружня вечеря в ресторані готелю.

4 день	Сніданок в піцерії. Трансфер до працюючої шахти Фрунзе. Проходження інструктажу з техніки безпеки. Екскурсія по поверхневим виробничим об'єктам працюючих залізорудних шахт ім. Фрунзе та ім. Трансфер до працюючої шахти Більшовик Проходження інструктажу з техніки безпеки. Спуск в шахту на глибину 700 м. Екскурсія по підземним ландшафтам. Підйом із шахти. Обід в ресторані готелю. Вільний час. Вечеря в ресторані готелю. Відвідання нічного клубу «Шелтер».
5 день	Сніданок. Від'їзд додому з Міжнародного аеропорту м. Кривого Рогу, або залізничного вокзалу Кривий Ріг-головний, або центрального автовокзалу м. Кривого Рогу.

**ПРОГРАМА ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРУ «ШАХТИ ТА РУДНИКИ
ПІВДЕННОГО КРИВБАСУ» 4 дн / 5 дн**

<i>День</i>	<i>Програма перебування</i>
1 день	Прибуття в Міжнародний аеропорт м. Кривого Рогу, або залізничний вокзал Кривий Ріг-головний, або центральний автовокзал м. Кривого Рогу. Трансфер в готель 3* «Аврора». Ознайомлення з відомими пам'ятниками міста. Дружня вечеря-знайомство в ресторані готелю.
2 день	Сніданок в ресторані готелю. Трансфер до працюючої шахти Батьківщина. Проходження інструктажу з техніки безпеки. Підготовка до спуску в діючу залізорудну шахту. Переодягання у робочий одяг, спуск в шахту на глибину 950 м, екскурсія по підземним ландшафтам. Підйом із шахти. Обід. Повернення до готелю. Дружня вечеря.
3 день	Сніданок в ресторані готелю. Трансфер до працюючої шахти Артем – 1. Проходження інструктажу з техніки безпеки. Переодягання у робочий одяг. Спуск до шахти на глибину 850 м. Екскурсія по підземним ландшафтам. Підйом із шахти. Обід в місцевій їдальні. Трансфер до готелю. Вільний час. Вечеря в Ресторані «Амбасадор».
4 день	Сніданок. Трансфер до закритої залізорудної шахти Гігант. Проходження інструктажу з техніки безпеки. Переодягання в робочий одяг. Екскурсія по поверхневим виробничим об'єктам. Обід в місцевій їдальні. Трансфер до закритої залізорудної шахти Саксагань. Переодягання в робочий одяг. Екскурсія по поверхневим виробничим об'єктам. Трансфер до готелю. Вечеря. Відвідання нічного клубу «5 Елемент».
5 день	Сніданок. Від'їзд додому з Міжнародного аеропорту м. Кривого Рогу, або залізничного вокзалу Кривий Ріг-головний, або центрального автовокзалу м. Кривого Рогу.

При складанні турів була розрахована орієнтовна вартість кожного туру за програмою внутрішнього місцевого (криворізького) та загальноукраїнського споживача туристичних послуг. До розрахунків узяті середня вартість послуг в закладах міста на початок 2006 року, тому

кошторис різних видів туру може коливатись по роках і в залежності від готельних комплексів, які надаватимуть свої послуги.

ВАРТІСТЬ ТУРУ ЗА ПРОГРАМОЮ ВНУТРІШНЬОГО МІСЦЕВОГО ТУРИЗМУ (для Криворізького споживача) *У вартість (в грн.) включено (у розрахунку на 1 людину / 1 день)*

Обід	Медична страховка	Послуги автобусу	Екскурсія по шахті та в шахту	Прокат робочого одягу	Разом, грн.
15,00	5,00	10,00	50,00	5,00	85,00
Разом за 3 дні екскурсій					255,00

Вартість одноденної екскурсії по програмі шахтного туризму для криворізьких туристів становить – 60-65 грн. (12-15 у.о.).

ВАРТІСТЬ ТУРУ ЗА ПРОГРАМОЮ ВНУТРІШНЬОГО (УКРАЇНСЬКОГО) ТУРИЗМУ (для українського споживача) *У вартість (в грн.) включено (у розрахунку на 1 людину / 1 день)*

3-разове харчування	Медична страховка	Послуги автобусу	Екскурсія по шахті та в шахту	Прокат робочого одягу	Проживання в готелю, 1 день	Проїзд по залізниці	Разом, грн.
45,00	5,00	10,00	50,00	5,00	80,00	100,00	115,00
Разом за 3 дні екскурсій							365,00
Разом за 3 дні екскурсій та 4 дні туру							685,00
Разом за 3 дні екскурсій, 4 дні туру та трансфер до Кривого Рогу							785,00

Отже, орієнтовна вартість путівки туру по шахтному туризму становить – 750-800 грн. (~ 160 у.о.).

Додатковими видами послуг (за окрему індивідуальну плату) є: 1) фото та відеозйомка в шахті; 2) басейн або сауна; 3) нічний клуб.

Отже можна зробити деякі висновки. Місто Кривий Ріг, завдяки потужній власній базі промислових об'єктів має значні перспективи для розвитку шахтного туризму. Розташування шахт м. Кривого Рогу представлене трьома головними районами: південним, центральним, північним. Шахтний туризм в Кривбасі може бути самостійним – коли рекреант відвідує промисловий регіон тільки з однією метою – знайомством з поверхневими та підземними об'єктами шахт. Запропоновані тури по шахтам Криворіжжя будуть нами оцінюються від 255 грн. до 785 грн. Шахтний туризм повинен обов'язково бути включеним у програму регіонального розвитку туризму в м. Кривому Розі.

Література

1. Казакова Т.А. Екскурсії в шахту – перспективний напрямок розвитку техногенного туризму // Теоретичні, регіональні, прикладні напрями

розвитку антропогенної географії та ландшафтознавства. Матер. II міжнар. наук. конф. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2005. – с. 124-127. 2. Казакова Т.А. Районування території Придніпров'я для техногенного туризму // Екологія та раціональне природокористування. Зб. наук. праць. – Суми: СумДПУ, 2006. – с. 230-237.